Leto LXIX Štev. 105 a V Ljubljani, v ponedeljek, 5. maja 1941 Poštnina plačana v gotovini Cena 2 din

Od 1. nov. dalje naročnina mesečno 30 din, za inozemstvo 50 din — nedeljska izdaja celoletno 96 din, za inozemstvo 120 din.
Uredništvo: Kopitarjeva ul. 6/III. Tel. 40-01 do 40-05

SLOVENEC

Izhaja vsak dan zjutraj razen ponedeljka in dneva po prazniku.

Ček. rač.: Ljubljana št. 10.650 za naročnino in štev. 10.349 za inserate.
Uprava: Kopitarjeva ulica 6
Tel. 40-01 do 40-05
Podruž.: Maribor, Celje, Ptuj, Jesenice, Kranj, Novo mesto, Trbovlje

Ljubljana na zgodovinski dan

Manifestacije udanosti in hvaležnosti Duceju

Včerajšnji dan je bil zelo važen mejnik v zgodovini slovenskega naroda. Kakor blisk se je v dopoldanskih urah razširila po mestu novica, da bo podelil Duce Sloveniji, zasedeni po italijanski Oboroženi Vojni Sili, novo avtonomno ustavo, s katero se bo ustanovila za vse te kraje Ljubljanska provincija pod suverenostjo Rima. Ljudje so živahno komentirali to novico in z zanimanjem pričakovali podrobnejših poročil o teh velikih, zgodovinsko važnih dogodkih. Vse ljubljanske hiše, tudi one v daljnjih predmestjih, so bile okrašene z italijanskimi državnimi zastavami. Posebno lepo je bil okrašen tisti del mesta, kjer je sedež Kr. Civilnega Komisarja. Iz palače Kr. Civilnega Komisariata so visela poleg plapolajočih državnih zastav še slikovita fašistična znamenja. Palača Komisariata in okoliške hiše po Bleiweisovi cesti so bile ozaljšane še z lepim zelenjem.

Praznično razpoloženje tega zgodovinskega dne je povzdignilo še celotno ljubljansko časopisje, ki je izšlo v slovesni obliki in v veliki nakladi. Vsi štirje ljubljanski dnevniki, to je »Slovenec« in »Slovenski dom« ter »Jutro« in »Slovenski narod« so z velikimi naslovi na prvih straneh oznanili prebivalstvu, kaj se je zgodilo. Vsi listi so priobčili na prvi strani sliki Nj. Vel. Kralja in Cesarja in Duceja. Veliki in zanosni naslovi listov nam dobro tolmačijo to, kar je bilo v srcih vsega prebivalstva. Tako beremo v »Slovencu«: »Nova ustava za ljubljansko provincijo. Duce podeljuje Sloveniji, zasedeni po Italijanski Oboroženi Vojni Sili, avtonomno ustavo pod suverenostjo Rima. Ves narod izraža svojo popolno lojalno zahvalo Veličanstvu Kralju in Cesarju ter Duceju za blagodejne in posebne zakone.« — »Slovenski dom« je napisal: »Mir in pravica Rima: Duce je dal Sloveniji, zasedeni po Italijanski Vojski, avtonomno ustavo pod vrhovno oblastjo Rima. Novi zakoni spoštujejo slovensko jezikovno, kulturno in etnično izročilo. Vse ljudstvo izraža zvesto hvaležnost Nj. Vel. Kralju in Cesarju ter Duceju.« — »Jutro« ima v naslovu: »Nova ustava za Ljubljansko pokrajino. Duce je podelil Sloveniji, zasedeni po Italijanski Oboroženi Vojni Sili, avtonomno ustavo pod suverenostjo Rima.« — »Slovenski narod« piše v naslovih: »Mir in rimska pravica: Duce določil novi statut Ljubljanske pokrajine. Globoka in udana hvaležnost prebivalstva slovenskega ozemlja, ki so ga zasedle Italijanske Oborožene Sile, do Kralja in Cesarja in do Duceja.« — Vsi listi nato objavljajo besedilo nove ustave in popisujejo potek dogodkov pri Kr. Komisarju g. Emiliju Grazioliju, svoja poročila pa končujejo s popisom veselja, ki je na ta zgodovinski dan zavladalo med ljudstvom in izražajo vdanost Visoki Kraljevi Savojski Hiši.

Italijansko vojno poročilo

Nekje v Italiji, 4. maja. Uradno poročilo št. 333 generalnega štaba Italijanskih Vojnih Sil se glasi:

V zahodnem delu Sredozemskega morja so skupine naših bombnih letal izvedle napad z bombami velikega kalibra na sovražno križarko. Napad na Tobruk v Cirenajki se uspešno nadaljuje. Sovražnik je poskušal izvesti dva protinapada z oklopnimi edinicami, pa je bil gladko odbit. Skupine italijanskih in nemških letal so z uspehom bombardirale ladje na sidrišču, topniške utrdbe in koncentracije sovražnih čet. Bombni napad je bil izvršen tudi na Marsa Matruh.

Sovražnik je izvršil zračne polete nad Tripolis in Bengazi, kjer je bilo povzročeno nekaj škode in tudi nekaj človeških žrtev.

Eno angleško letalo je bilo sestreljeno.

V Vzhodni Afriki v področju Amba Aladji topniško delovanje.

Predstavniki Kr. Italijanskih Oblasti pri sv. maši v stolnici

V nedeljo dopoldne ob 10 so se pripeljali pred ljubljansko škofijsko stolnico predstavniki Kraljevih Italijanskih Vojaških in Civilnih Oblasti, da se udeleže slovesne nedeljske svete maše, ki jo je daroval stolni kanonik Anton Vovk ob asistenci.

Takoj po prihodu je visoke dostojanstvenike v imenu duhovščine sprejel arhidiakon stolni župnik in kanonik dr. Tomaž Klinar, ki je pozdravil Ekscelenco Poveljnika armadnega zbora generala Maria Robottija, Ekscelenco Kraljevega Civilnega Komisarja Emilia Graziolija in Poveljnika divizije generala Benedetta Fiorenzolija.

Visoki dostojanstveniki so se s spremstvom, med katerimi so bili tudi vsi poveljniki v Ljubljani in okolici nastanjenih polkov, krenili so cerkev. Verniki so opazili prihod dostojanstvenikov in je njihov prihod napravil na vse najlepši vtis. Dostojanstveniki kakor tudi njihovo spremstvo so darovali v puščico. Ob odhodu je visoke dostojanstvenike pospremil arhidiakon stolni župnik in kanonik dr. Klinar.

Sin maršala Badoglia padel

Rim, 4. maja. 30. aprila je padel v izvrševanju svoje vojaške dolžnosti poročnik Paolo Badoglio, sin maršala Badoglia. Bil je vojni dobrovoljec in se je bojeval v Etiopiji in na zahodni fronti. Zadnje tri mesece je bil pri nekem polku v Severni Afriki. Bil je odlikovan s srebrno kolajno za vojaške vrline.

Banjaluka postane hrvatska prestolnica?

Graška »Tagespost« objavlja sledeči telegram iz Zagreba: »Kakor se govori v javnih krogih, se bavi hrvatska vlada z načrtom, prenesti svoj sedež iz Zagreba v Banjaluko, ki naj bi v bodočih letih prevzela naloge hrvatske prestolnice.

V zvezi s tem opozarjajo hrvatski krogi, da so za to odločilni zgodovinski, zemljepisni in narodnopolitični oziri. Banjaluka leži na sredi prostora, kjer so naseljeni Hrvati in je bila nekoč središče hrvatskega srednjeveškega kraljestva. Za posledico te preselitve pričakujejo, da bo prenehala preobljudenost severne Hrvatske, ker se bodo ljudje pomaknili proti notranjosti države, ki je redkeje naseljena. Poudarjajo pa, da to ne bo nikakor vplivalo na pomen Zagreba, ki bo še nadalje ostal kulturna in gospodarska metropola.«

Nemško vojno poročilo

Berlin, 3. maja. Vrhovno poveljstvo nemške vojske sporoča:

Boj zoper sovražno trgovsko morsko plovbo je bil meseca aprila uspešen. — Pretekli mesec so letalske, pomorske in podmorniške sile vojne mornarice potopile vsega skupaj 1,000.221 tono angleškega ladjevja, med njimi 400.000 ton grškega. Poškodovanih je bilo 250 parnikov.

Letalstvo je v pretekli noči v najboljših razmerah in vidljivosti bombardiralo ozemlje okoli Mercesya. V pristaniških napravah v Liverpoolu smo opazili uničujoče požare in silne eksplozije. Drugi letalski napadi so veljali važnim vojnim objektom na južni in vzhodni angleški obali. Blizu Cromerja je bila potopljena trgovska ladja 3000 ton.

V Severni Afriki so deli nemškega zbora vdrli med krajevnim napadom v utrjene črte v Tobruku, ki jih je sovražnik srdito branil. Vzeli smo mnogo utrdbic. Zajeli smo več sto ujetnikov.

Preteklo noč je sovražnik obmetaval razne kraje ob nemški zahodni obali z razdiralnimi in zažigalnimi bombami. V predmestjih Hamburga in Bremena, kakor tudi drugod, je bilo na hišah napravljene nekaj škode. Med civilnim prebivalstvom so bili trije mrtvi in ranjeni. Nočni lovci in topništvo je zbilo na tla tri napadajoča angleška letala.

Lovska eskadrila Gallant je dne 1. majnika slavila svojo 500. zračno zmago.

Danes seja Reichstaga

Berlin, 4. maja. AI. Danes ob 18 popoldne bo zasedanje Reichstaga, kjer bo prebrana vladna deklaracija. Dogodek bodo prenašale vse nemške radijske postaje.

Rim, 4. maja. AI. Sejo iz Reichstaga bodo prenašale tudi italijanske radiofonske postaje na valovil 221,I in na 230,2 metra.

Iraška vlada je zaprosila Nemčijo za pomoč

Newyork, 4. maja. Ankarski radio je sporočil, da je prvi minister Iraka prosil berlinsko vlado za nemško zaščito pred Angleži.

Bolgarski jezik v Macedoniji obvezen

Sofija, 3. maja. ai. Od včeraj je bolgarski jezik obvezen v Macedoniji.

Sofija, 3. maja. Zdaj je že v teku organizacija in uprava bolgarske vlade na ozemlju Morave. Bolgarske čete, ki vedno bolj napredujejo in osvajajo določeno ozemlje, so pravkar prišle v Prilep.

Uradni razglasi

Cenzura, vzporeditev in nadzorstvo tiska na zasedenem slovenskem ozemlju

Kr. civilni komisar za zasedeno slovensko ozemlje, glede na umetnost, da se na slovenskem ozemlju, zasedenem po italijanski vojski, sodelovanje krajevnega tiska pri delu italijanskih oblastev za mir in obnovo uredi in spravi v skladnost,

odreja:

Člen 1. Uvaja se cenzura časnikov, revij in periodnega tiska vobče, namenjenih kakor koli razpečavanju.

Šef-uredniki in odgovorni uredniki tega tiska morajo vložiti do vštetega 10. majnika 1941-XIX pri tiskovnem uradu kr. civilnega komisariata z a zasedeno slovensko ozemlje prijavo z vsemi podatki na posebnem obrazcu, ki ga dobe prizadeti pri tem uradu.

Člen 2. Tudi vsaka sprememba v sestavi organov upravništva in uredništva, ki bi nastala pozneje, se mora prijaviti istemu uradu v treh dneh.

Člen 3. Spolnitev dolžnosti, ki jih določata prednja člena 1. in 2., se dokaže edinole s posebnim potrdilom, ki ga izda tiskovni urad prizadetim o vsaki vloženi prijavi.

Čl. 4. Dnevniki in ves drugi v čl. 1. omenjeni periodni tisk kakor tudi priložnostne publikacije spadajo pod predhodni vizum kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje.

V tem pogledu so šef-uredniki, izdajatelji in odgovorni poslovodje solidarno zavezani, predložiti tiskovnemu uradu kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje pred začetkom tiska krtačne odtiske tiskovin v dveh primerkih, podpisanih po odgovornem organu.

Enega teh primerkov z odobritvenim vizumom vrne tiskovni urad vložitelju, ki ga mora shraniti.

Člen 5. Kršitelji te naredbe zapadejo z zakonom določenim kazenskim odredbam, nadaljnje izdajanje zadevne periodne tiskovine se ustavi, vsi izvodi, ki so morda že v prometu ali pa so šele natisnjeni, se zaplenijo.

Člen 6. Ta naredba stopi v veljavo z dnem objave v Službenem listu kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje.

Ljubljana, 2. maja 1941-XIX.

Kr. civ. komisar za zasedeno slovensko ozemlje
Emilio Grazioli

Postavitev Zveze za tujski promet v Sloveniji pod nadzorstvo

Kr. civilni komisar za zasedeno slovensko ozemlje

odreja:

»Zveza za tujski promet v Sloveniji« se postavlja pod nadzorstvo kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje, ki ga bo izvrševal po svojem odposlancu.

Brez odobritve komisariatskega odposlanca se ne smejo opravljati nikakršni posli, tudi ne navadni upravni posli.

Za izredne upravne posle je potrebna predhodna odobritev kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje.

Za komisariatskega odposlanca se postavlja g. Giovanni Battista L a g h i.

Ta odredba je takoj izvršna in se objavi v Službenem listu kr. civilnega komisariata za zasedeno slovensko ozemlje.

Ljubljana, 29. aprila 1941-XIX.

Kr. civ. komisar za zasedeno slovensko ozemlje
Emilio Grazioli

Preosnova radioodajne službe na slovenskem ozemlju, zasedenem po Italijanski Vojski

Kr. civilni komisar za zasedeno slovensko ozemlje

ugotavljajoč da je vodilo ljubljansko prosvetno društvo »Prosvetna Zveza«, kot koncesionar bivše jugoslovanske države, radijsko oddajo po ljubljanski radio postaji,

upoštevajoč, da je vsa radijska oddaja v Italiji poverjena ustanovi »E. I. A. R.« (Italijanske Radijske Oddajne Postaje),

smatrajoč, da je nujno potrebno obnoviti delovanje ljubljanske radijske oddajne postaje,

odreja:

Člen 1. Prosvetna Zveza ustavi s 1. majem 1941-XIX vsako radiooddajno poslovanje.

Člen 2. Z istim dnem prevzame posle ljubljanske radijske odajne postaje in vobče vso radijsko oddajo na slovenskem ozemlju, zasedenem po italijanski vojski, »E. I. A. R.«, ki prevzame od tega dne dalje tudi vse stroške za napravo in poslovanje ljubljanske radijske oddajne postaje.

Člen 3. Naročnina, ki so jo plačevali naročniki doslej, se bo, kolikor ni drugače določeno v poznejšem čl. 5., odvajala v dobro ustanove »E. I. A. R.«

Člen 4. »Prosvetna Zveza« da ustanovi »E. I. A. R.« na razpolago tiste svoje naprave, ki bi jih ta zahtevala, da se zavaruje poslovanje ljubljanske radijske oddajne postaje. S tem spojeni stroški obremenjajo »E. I. A. R.«.

Člen 5. Gornje določbe se ne tičejo in nimajo vpliva na ureditev razmerja iz prejšnje koncesije, ki jo je dala »Prosvetni Zvezi« bivša jugoslovanska država, prav tako tudi ne na razmerje med italijansko državo in »E. I. A. R.« glede morebitne razširitve koncesije na slovensko ozemlje, zasedeno po italijanski vojski, in tudi ne na ureditev razmerja med »E. I. A. R.« in »Provetno vezo«.

Ljubljana, 1. maja 1941-XIX.

Kr. civ. komisar za zasedeno slovensko ozemlje
Emilio Grazioli

Posvetitev novega glavnega oltarja pri sv. Jožefu v Ljubljani

Ljubljana, dne 4. maja.

Danes je bila pri sv. Jožefu v Ljubljani, največji slovenski cerkvi, lepa in nad vse pomembna svečanost. Prevzvišeni gospod škof dr. Gregor Rožman je namreč posvetil novi glavni oltar, za katerega je naredil načrte mojster Plečnik, postavil pa ves slovenski narod iz zaobljube v varstvo sv. Jožefa. Oltar je bil izgotovljen pred dnevi, ko darovalci že niso verjeli več, da ga bo mogoče rovalci že skoraj niso verjeli več, da ga bo mogoče še blagosloviti, ali pa bo padel kot žrtev vojne. Toda sv. Jožef je izprosil, da je šla vojna nevarnost mimo nas, ter je današnja svečanost bila nekaki zahvalni obred obenem pa prošnja, ko se slovenski narod postavlja pod varstvo sv. Jožefa za bodočnost. Prevzvišeni gospod škof je ob asistenci kanonikov dr. Zupana in dr. Žerjava ter jezuitskih patrov začel s posvetitvijo lepega in monumentalnega oltarja ob 8 zjutraj ob udeležbi častilcev svetega Jožefa, med katerimi smo videli predsednika odbora za postavitev oltarja ravnatelja Bogumila Remca z vsem odborom, bivšega bana dr. Marko Natlačena z gospo, župana dr. Adlešiča itd. Po blagoslovitvi je imel Prevzvišeni krasen govor, v katerem je poudarjal smisel oltarja, ki je žrtvenik, na katerem se najbolj nedolžni in najbolj sveti izmed kdaj živečih, Jezus Kristus, daruje vsak dan. To je smisel trpljenja — odrešenje. In iz oltarja vre največji studenec milosti, da se trpljenje lahko prenaša. Tudi so vtem oltarju vzidani ostanki svetega mučenca, poljskega narodnega apostola svetega Andreja B o b o l e, katerega truplo je pred leti na poti iz Rima v domovino počivalo nekaj ur tudi v tej cerkvi. V času, ko je tudi v naši škofiji več oltarjev praznih, ko ni duhovnikov, da bi brali sv. maše, največjega studenca uteh in milosti za človeštvo, v tem času prosimo goreče varstvo sv. Jožefa, naj ne da, da bi v tej cerkvi, pri tem zaobljubljenem oltarju kdaj prenehala sv. maša in da bi ugasnila večna luč. S to edino prošnjo, katero molijo danes vsi častilci sv. Jožefa, je Prevzvišeni končal svoj lepi in pomembni govor ob blagoslovitvi novega oltarja pri sv. Jožefu v Ljubljani. Nato je bila slovesna škofova sv. maša, prva pri novem oltarju, pri kateri je lepo pel cerkveni zbor sv. Jožefa, začenši s pesmijo: Usmiljenje, Gospod... Za popoldan pa je napovedana tradicionalna procesija okrog cerkve.

Sprememba voznega reda na progi Ljubljana—Vrhnika

Pričenši s 5. majem 1941 vozijo na progi Ljubljana—Vrhnika trg in obratno dnevno redno sledeči mešani vlaki:

Vlak št. 8032 a z odhodom iz Ljubljane ob 5.50 in s prihodom v Vrhnika trg ob 6.25;

vlak št. 8032 z odhodom iz Ljubljane ob 7.45 in s prihodom v Vrhnika trg ob 8.20;

vlak št. 8034 a z odhodom iz Ljubljane ob 10.30 in s prihodom v Vrhnika trg ob 11.05;

vlak št. 8036 z odhodom iz Ljubljane ob 14.00 in s prihodom v Vrhnika trg ob 14.35;

vlak št. 8038 a z odhodom iz Ljubljane ob 17.10 in s prihodom v Vrhnika trg ob 17.45;

vlak št. 8040 a z odhodom iz Ljubljane ob 19.00 in s prihodom v Vrhnika trg ob 19.35.

Vlak št 8031 b z odhodom z Vrhnike trga ob 6.40 in s prihodom v Ljubljano ob 7.15;

vlak št. 8033 a z odhodom z Vrhnike trga ob 8.35 in s prihodom v Ljubljano ob 9.10;

vlak št. 8035 b z odhodom z Vrhnike trga ob 13.00 in s prihodom v Ljubljano ob 13.35;

vlak št. 8037 a z odhodom z Vrhnike trga ob 15.00 in s prihodom v Ljubljano ob 15.35;

vlak št. 8039 a z odhodom z Vrhnike trga ob 18.05 in s prihodom v Ljubljano ob 18.40;

vlak št. 8041 z odhodom z Vrhnike trga ob 19.55 in sprihodom v Ljubljano ob 20.30

V zvezi s to spremembo se razveljavi na omenjeni progi do sedaj veljavni vozni red.

Vlaki 8032 a ter 8034 a in 8038 a imajo v Vrhniki trgu takojšnjo avtobusno zvezo do Postojne ter nato vlakovno zvezo za Trst, v obratni smeri pa vlaki št. 8033 a, 8035 b in 8041.

Neurje s točo

V petek popoldne je nad Ljubljano zdivjala huda nevihta, v kateri so se vrstili hudi nalivi. Že po debelih kapljah, ki so padale v sredi mesta, in izrednem hladu, ki je po nevihti nastopil, so mnogi sklepali, da je gotovo padala ponekod tudi prva pomladanska toča. Tako je v Št. Vidu med nevihto trikrat padala toča, ki je bila dokaj gosta, pobelila je vrtove in njive in zlasti na sadnem drevju napravila mnogo škode, saj je uničila mnogo cvetja. Zgodnjo sadje je bilo prav tako uničeno, enako pa zelenjava. Kakor nam poročajo, je neurje divjalo še mnogo huje na vzhodu Ljubljane. V Motniku in tudi v Savinjski dolini je padala gosta in strašna toča, ki je obležala par prstov na debelo. V tamošnjih krajih je že samo radi te toče uničena prav vsa sadna letina. V Ljubljani je v nedeljo zjutraj snežilo. Streha ljubljanskega gradu je bila lepo pobeljena. Sneg pa je kmalu izginil.

Za pokojnega nadzornika V. Kožuha, blagajnika Vincencijeve konference sv. Nikolaja, bo sv. zadušna maša v ponedeljek, 5. maja ob 7 zjutraj v Križankah. Člani Vinc. konference in njeni podpiranci vljudno vabljeni.

Predhodniki italijanskega fašizma

Član Kr. Italijanske Akademije Gioacchino Volpe je izdal v Rimu svoje delo o zgodovini fašističnega gibanja, iz katerega posnemamo glavne podatke iz zgodovine tega gibanja.

Volpe se v uvodu čisto kratko peča s »predhodniki« fašizma ter mimogrede omenja »črne če-e« Lodovica Giovannija de Medici, ki je bil zadnji veliki italijanski condottiere iz renesančne do-be. Njegova mati je bila slovita Katarina Sforza. Lodovico je umrl star šele 28 let. Drugi tak predhodnik je bil Giangaleazzo Visconti, milanski vojvoda, ki je ustanovitelj milanske stolne cerkve. Mož je imel velikanske načrte, dal je v Lombardiji izvršiti velikanska javna dela ter ogromne nasipe. Sanjal je o tem, da bi postal kralj vse Italije. Umrl je leta 1402. Te in take predhodnike pisec le omenja, ne da bi se spuščal v obravnavanje njihovih del in načel, ker so časovno preveč odmaknjeni sedanji stvarnosti. Zato nadaljuje svojo obravnavo z 19. stoletjem, ko je v Italiji zrastel »risorgimento« — italijanski narodni preporod, ki je vse sile napel, da bi italijanskemu ljudstvu vcepil narodno zavest italijanske nacije, ustvaril združeno italijansko domovino v enotni državi ter je silne vzglede črpal iz zgodovine.

V zvezi s tem preporodom je treba omeniti dve imeni velikih Italijanov. Eden je Giuseppe Mazzini (1808—1872), doma iz Genove, ki je vse svoje pisateljske sposobnosti posvetil preporodu svoje italijanske domovine. Kot politik in organizator je bil prepričan, da je za to veliko nalogo poklican prav delavski stan. Drugi veliki mož te dobe je bil Pijemontez Vicenzo Gioberti (1801—1852), kateri pa je sanjal o demokratsko-katoliški Italiji. Njegovo glavno delo je knjiga »Il primato d'Italia«, ki jo je bil izdal leta 1843. V njej piše, da bi moral papež biti vodja združene Italije, ki bi dajala vzgled vsem narodom ter jih vzgajala. Istočasno je že vstajala zamisel narodnega socializma, vstal je Garibaldi s svojimi osvojilnimi četami.

Še bolj je ta ideja postajala živa kakih 20 do 30 let pred svetovno vojno, ko je italijansko ljudstvo samo začelo doživljati svoj »risorgimento«, svoj preporod na vseh poljih javnega življenja, med tem ko je do prejšnjega preporoditvenega gibanja ljudstvo samo bilo precej nezaupno, ker je bilo preveč meščansko in preveč politično. Z velikanskim razvojem vsega gospodarskega življenja, z razvojem velike industrije, naraščanjem mest se je razvila socialistična agitacija. Počasi se je ustvarjalo nekako ravnotežje med narodom in državo, narodom in vlado. To socialistično gibanje so sicer v glavnem vodili izobraženi ljudje iz meščanskih slojev, je pa vendarle delavce bolj discipliniralo. Čeprav je bilo to gibanje včasih precej revolucionarno, je vendarle pripomoglo, da so se delavski sloji začeli zavedati svoje skupnosti do naroda in države. Meščanstvo in proletariat sta se močno okrepila.

Nekaj italijanskih mest in pristanišč

Ancona

Južno od mnogo obiskane obale zdravilišč, od Riminija do Senegalije, in severno od Loreta, ki leži malo bolj v notranjosti dežele in je slavna Marijina božja pot, je že po cesarju Trajanu odlikovano mesto Ancona, ki mu Slovenci pravijo Jakin. Mesto stoji ob 1000 km dolgi Jadranski obali med Benetkami in Brindisijem in je razen teh dveh edino pristanišče, ki utegne nuditi večjim parnikom zares varno zavetje. Zato so pa mesto že zgodaj zgradili kot trdnjavo.

Okorela marmorna belina Trajanovega slavoloka se ostro odraža od pisanih ribiških jadrnic. Skozi bahato Porto Pijo vidiš vse mesto ko na gledališkem odru, saj je sezidano kot velikanske gledališke kulise. Visoko nad pristaniščem, vrh starega mesta, stoji katedrala iz 11. stoletja. To je bazilika romanskega sloga in stoji na temeljih in ruševinah antičnega templja Venere.

Spodaj se razteza v neskončno daljo Jadransko morje, ki so njegove vode rumeno in rdeče progaste in se svetlikajo kot svila. Pred seboj vidiš tudi kopno zemljo, ki je svetlozelena planota, ki vanjo prehaja novi del mesta s svojimi vilami in drevoredi in oljčnimi gaji in vinogradi, ki se dvigajo kot okrogli klobuki in izginjajo v srebrnem blesku na obzorju.

Neapolj — Palermo

Iz Neaplja v Palermo se voziš vprav eno noč po morju. Sleherni večer odplove državni parnik iz enega v drugo mesto in vsako noč se opolnoči križata sredi Tirenskega morja.

Obe te dve pristaniški mesti gledata drug drugemu v obraz. Neapelj s severnega konca Tirenskega morja proti jugu, Palermo pa z južnega konca istega morja proti severu. Obe mesti sta italijanski, vendar vsebuje Neapolj več te duše.

Palermo je kamen, stekleno svetli kamen. To je kristal, ki se je dvignil iz morja, iz sinjine. Palermo, ki je glavno mesto Sicilije, je v središču Sredozemskega morja in je kristalizacija tega Sredozemskega morja.

Neapoliska, na vse kraje segajoča rastlina sega z mnogimi vejami lačno na vse strani, pozira tiste mnoge kraje ob temnomodrem zalivu in se spremeni v milijonski Veliki Neapolj.

Neapolj je vroč, je kričeča zmeda samih barv in ljudi in je »z dušo in telesom« pravo pravcato italijansko mesto.

Palermo pa je enakomerno mesto, poglobljeno v notranjost — pravo nasprotje ven strnečega Neaplja. Palermo je zbrano, ljudje so videti bolj zavedni, barve so skladne in naravne: rumene in modre. Palermo vsebuje že nekaj od onostranske zemljine.

Neapolj ne vpliva na Evropejca iz srednjega dela tuje, nič ga ne preseneča; potovanje po Italiji, zlasti z vlakom, ga je nanj že zadostno pripravilo. Če pa se človeš pripelje semkaj po morju, ga sprejme slika, ki se mu še sanjalo ni o njej, saj zagleda izredno podobo mesta, zlasti zvečer, ko v mlačni temini vse kar žrgoli v lučkah, in ko celo z Vezuva (1200 m je absolutna in relativna višina!) visi lesketajoča se proga; to je zobata železnica.

Palermo je nekaj novega, je od tal do vrha nekaj drugega. Palermo je eksotično, v njem leži slutnja o Afriki. Pet, šest, sedem vitkih kupol se vrsti nad mestom in vrh maverske in saracenske arhitekture. Tu je mogočno, rumeno pročelje stolnice; v njenem slogu se izraža vse mesto.

Neapolj je bohotna cvetlična čarobnost.

Palermo je stekleno-svetlo in morsko kristalizacijsko čudo

Genova

Na tesno se gnetejo hribi in hiše krog skoraj okroglo sklenjenega genovskega pristanišča. Mimo Kolumbovega spomenika prideš čez Corso v središče starega dela mesta. Ceste so zmeraj višje in tu so najbolj ponosne palače: Palazzo Balbi-Senerega, Palazzo Bianco, Palazzo Rosso.

Vse bele in temnordeče kipijo te palače kvišku, da je videti komaj še košček neba. Tu so bile nekoč črne zarote in svetla svobodnjaštva; srebrna bodala so se lesketala v njih, črna kri je curljala, tik zadaj pa šumeva morje.

Genova je največje italijansko pristaniško mesto; tu sem se steka blago vse srednje Evrope prav zaradi Simplonske in Gotthardske železnice.

Livorno

Nekega poletnega dne sem prispel v Livorno. Strahotne vročine nista prepodila niti večerni mrak niti bližina morja. Tik pred plitvo, deloma peščeno, deloma močvirnato obalo — na severu je ustje reke Arno — je takšno ko ob Vzhodnem morju.

Livorno je rumeno mesto, ki ima veliko prostora. Ceste so ravne in jako široke. Voznik me je peljal okoli po ovinkih skozi obširno staro mesto, ki je bilo zaradi vročine kot omrtvičeno. Pod skeleče vročim, belkastim nebesom so venele redke oljke, kamniti tlak je kar pokal, ljudje so brezbrižno zdeli na pragu.

Samo vozniki bark so bili živahni. Seveda tu ni toliko tujih ladij in tujih ljudi kot v Genovi. Vendar je Livorno z več ko sto tisoč prebivalci jako pomembno pristaniško mesto.

Sirakuze

Mesto Sirakuze je po svoji legi ob južni obali Sicilije neizmerno važnega strateškega pomena, ki je imel v razvoju zgodovine zmeraj veliko vlogo Že v grški dobi je bil Sirakuz važna naselbina, ki je bila mnogo večja, kot je zdaj. Izredne pokrajinske lepote so vzrok, da skoraj pozabiš, da so bile Sirakuze večkrat gorišče velikih dogodkov. Tako je vprav tu doletela davne Atene huda usoda, tako na morju kot na kopnem, ko so bile povsem premagane in je prišlo na tisoče atenskih vojščakov v ujetništvo in so morali v kamnolomih »Latomijah« opravljati suženjsko delo.

Zdaj so te »Latomije« že zdavnaj brez grozot; prepreza jih morje cvetja in cvetic in so kar tropično čarobne. Priče antike so povsod videti, in tako sloni obok stolnice na mogočnih grških stebrih in sredi med modernimi stavbami je — liki sanje o davnih Helenih — čudovito zavita okroglina grškega gledališča.

Velika luka, ki jo obdajajo visoki, vitki svetilniki, spada k najbolj idealnim napravam te vrste in nuja celo največjim edinicam prostor in zavetje. Življenje vrvi vprav po južnaško. Tudi v mestu samem ni drugače, in sirakuške ceste so od samega jutra do poznega večera kar črne od ljudi, kar je podoba gospodarskega procvitanja.

Bari

Po svoji zemljepisni legi izven navadnih tujskoprometnih prog je Bari evropskemu potujočemu občinstvu manj znano, kot bi mesto to zaradi svojih pokrajinskih lepot zaslužilo. Toda njegov gospodarski in vojaški pomen se je v poslednjih desetletjih jako povzdignil. Bari ni važen le zaradi svojih živahnih veleseimov, marveč je tudi prometnotehnično važna točka. Tu se križajo železniške, sadijske in letalske prometne žile ali pa se tu začenjajo. Zlasti za letalske proge v Grčijo, v Levanto in Severno Afriko je Bari velikega pomena.

Mimo Neapolja je Bari najvažnejši kraj južne Italije in je zaradi svojega, z vso modernostjo zgrajenega pristanišča tudi središče jadranske trgovine. Življenje Barija se najbolj živahno izraža na Corsu Vittorio Emanuele, čigar konec tvorijo parki, polni južnih, skoraj tropičnih krasot. Raznovrstni zgodovinski dogodki so do današnjih dni pustili tu marsikakšne zanimive priče v stavbarstvu.

Znamenje časa

Vprav v teh časih pojema krščansko razumevanje življenja, po katerem je skrb za najvišje dobrine — to je za Boga in dušo — prva in najvažnejša. Občutenje za moralo bolj in bolj ugaša in se umika poganskemu pojmovanju življenja, ki ubija vse nadnaravne ideale in ponižuje človeka na stopnjo nekam boljše organizirane živali. Take čase bo človeštvo premagalo le tako, če bo krščansko pojmovanje življenja, kakršnega poznamo iz evangelija, popolnoma oživelo, brez spremembe ali olajšave, in ne da bi oslabili duha samozatajе in duha pokore. To je potem pravi duh križa Kristusovega.

Vzgoja francoske mladine

V eni svojih izjav je francoski prosvetni minister Jérôme Carcopino dejal, da je besedo Bog zamenjal za formulo »duhovne vrednote, domovina in krščanska civilizacija«. Te besede komentira v »Figaru« podpredsednik francoske katoliške federacije, gospod J. Le Cour Grandmaison takole:

»Krščanska civilizacija je ona, katero zahteva vlada maršala Petaina: če jo torej postavlja pred druge, je to znamenje, da se ji priznava večvrednost. Na čem pa temelji ta večvrednost? Na trdnem zgodovinskem dejstvu in ne na kakšni neizpremenljivi dogmi: krščanska civilizacija — in le ona — je mogla zagotoviti ljudem vsaj minimum miru, svobode in bratstva. Tisočletna izkustva so privedla antično modrost do obupnega zaključka, da je človek za človeka volk. Tem volkovom se je krščanstvo upalo reči: »Ljubite se med seboj«, in proti vsakemu pričakovanju so ga ti poslušali. Zapoved na Gori je porušila lestev človeških vrednot ter postavila v prvo vrsto revščino, trpljenje in žrtvovanje. Rezultat, ki je morda nepopoln, a katerega moči ni mogoče zanikati, je krščanska civilizacija.

Zavržite načelo: Krščanska civilizacija je tajinstvenost, paradoks, ki je razumu nasproten, kajti, kdor hoče trgati sadeže, mora čuvati korenine.« In pisec članka zaključuje: »Šola si ne sme zakrivati oči pred krščansko resnico, ki je temeljni kamen našega narodnega življenja. Le z njo bo francoska družina postala spet trdna.« Francoski minister je preveč lepo govoril o krščanstvu in civilizatornem delu Cerkve, da bi se bilo treba bati, da francoska mladina ni v pravih rokah, saj njegove besede: »Ni vzgoje brez morale, in čisto laična šola je brez temelja, torej brez učinka«, to dovolj jasno potrjujejo.«

Tašča mora pojesti gnil zob

Avstralci imajo kaj čudne navade pri izdiranju pokvarjenih zob. Kdor toži z zobobolom, ga do trebuha zakopljejo v zemljo. Močan in mišičast možakar ga drži za roke, drugi za glavo, tretji pa mu s kamnom izbija bolni zob. Žene in otroci celega naselja se zberejo in prepevajo domovinske pesmi, da bi »operiranemu« odganjale bolečine. Če rana zelo krvavi, jo pokrijejo z ilovico. Izdrt zob pa mora pojesti bolnikova tašča, če jo ima.

Italijanščina brez učitelja

5

Če človek ne pozna glagola, je v vsem svojem izražanju kakor hromec. Zato tudi Vi pohitite, da se naučite že nocoj vsaj dveh glagolov, ki sta nam vsak dan neobhodno potrebna: BITI in IMETI.

Ta dva glagola sta v italijanščini pomožna glagola (il verbo ausiliare), ker pomagata pri tvorbi nekaterih (sestavljenih) časov, ki pridejo v poznejših lekcijah na vrsto.

Takole ju spregamo v sedanjem času:

BITI — ESSERE

1. os. edn.: sono — sem
2. „ „ sei (sej) — si
3. „ „ è — je
1. os. mn.: siamo (sjamo) — smo
2. „ „ siete (sjete) — ste
3. „ „ sono — so

IMETI — AVERE

1. os. edn.: ho (o) — imam
2. „ „ hai (aj) — imaš
3. „ „ ha (a) — ima
1. os. mn.: abbiamo (abjámo) — imamo
2. „ „ avete (avéte) — imate
3. „ „ hanno (ano) — imajo.

Prav vseh oblik nocoj še ne bomo rabili. Z nekaterimi od njih in z besedami, ki smo se jih naučili, bomo pa že tvorili nekaj lahkih stavkov. Ali bi že znali reči:

Zvezek je nov. — Svinčnik je dolg. — Radirka je rdeča. — Papir je bel. — Pivnik je zelen. — Črnilnik je majhen. — Pero je staro. — Peresnik je rdeč. — Knjiga je rjava. — Besednjak je velik.

Berite zdaj naslednje stavke in jih prevedite:

La tavola è vecchia. — La sedia è commoda. — Il sofà è basso. — L'armadio è alto. — Il tappeto è rosso. — Lo specchio è chiaro. — Il letto ha un materasso, le lenzuola, una coperta, un guanciale. — Sul (= na) comodino è una lampada e (= in); pazimo med razliko med è = je ter e = in!) un ritratto. — Ho un buon orologio. — Il quadro è prezioso. — La pendola è precisa. — L'aria è fresca.

Le-te in zgornje stavke bi zdaj za vajo lahko postavili še v množino — in potem to lekcijo končali. Storite tako!

TRETJA LEKCIJA.

Izvedeli boste posebnosti o tvorbi množine samostalnikov, spoznali osebne zaimke in se seznanili s spregatvijo pravilnih glagolov.

Nič strahu! Nekam dosti se Vam vidi za enkrat vse to, kar Vam v podnaslovu obetam. Pa boste videli, da ne bo prehudih težav.

Upam, da od prej še veste, kako se tvori množina samostalnikov. Če niste čisto trdni, obrnite list in hitro ponovite! — Rekli smo, da imajo nekateri samostalniki svoje muhe pri tvorbi množine.

1.

Tem muham ali posebnostim bomo posvetili najprej svojo pozornost.

a) Kot prve omenim samostalnike na -io, in sicer take, pri katerih i v končnici ni naglašen. Dva že poznamo: il calamaio, lo specchio. — Ti samostalniki tvorijo množino tako, da izgubijo končni -o, pa je stvar opravljena: i calamai, gli specchi.

Izjeme: il tempio (tempelj) — i tempii, l'oratorio (oratorij) — gli oratorii, l'atrio (atrij, predverje) — gli atrii.

Če je i v končnici -io naglašen, ni nobene nepravilnosti: l'addio (slovo) — gli addii.

b) Sledijo dvozložni samostalniki na -co: il fico (smokva), il fuoco (ogenj, kres). — Ti samostalniki tvorijo množino na -chi: i fichi, i fuochi.

Izjemi: il porco (svinja) — i porci, il Greco (Grk) — i Greci.

Večzložni samostalniki tvorijo množino na -ci ali pa na -chi: il medico (zdravnik) — i medici, toda il manico (ročaj) — i manichi. — Pravila za razlikovanje teh samostalnikov ni. Treba si je zapomniti sproti, kako se samostalnik te vrste v množini končuje.

c) Naslednji so dvozložni samostalniki na -go: il lago (jezero). — Ti samostalniki tvorijo množino na -ghi: i laghi.

Nekaj večzložnih samostalnikov na -go tvori množino na -gi: il teologo (bogoslovec) — i teologi, l'astrologo (astrolog) — gli astrologi.

d) Potem navajam samostalnike na-ca in -ga: la barca (čoln), la bottega (trgovina). — Ti samostalniki tvorijo množino na -che in -ghe: le barche, le botteghe.

Izjema: il Belga (Belgijec) -i Belgi.

e) Naposled omenjam samostalnike na -cia in -gia in sicer tiste, kjer i v končnici ni naglašen: la camicia (srajca), la valigia (kovčeg). — Ti samostalniki se končujejo v množini na -ce in -ge: le camice, le valige.

Izjeme: Nekaj abstraktnih imen tvori pravilno množino, n. pr. l'audacia — le audacie.

Če pa je i v končnicah -cia ali -gia naglašen, ni nobenih posebnosti: la farmacia (lekarna) — le farmacie, la bugia (laž) — le bugie.

Prenehajmo za hip s samostalniki. Odpočitje si od njih tako, da prepišete v svojo beležnico vse nove besede, ki sem jih moral navesti kot primere!

2.

Ravno prava prilika se nam nudi, da izvemo zdaj nekaj tudi o muhah pridevnikov pri tvorbi množine. Ravnajo se po vzgledih samostalnikov.

a) Najprej pridevniki na -io. Množino tvorijo tako, da v množini kratko in malo samo odpahnejo končni -o: vecchio — vecchi.

b) Nato pridevniki na -co, -ca in -go, -ga. V množini se končujejo na -chi, -che in -ghi, -ghe: ricco, ricca — ricchi, ricche, lungo, lunga — lunghi, lunghe.

c) Naposled pridevniki na -ello. Pred samostalnikom, ki se začenja s samoglasnikom ali z »s impura«, spremenijo množinsko končnico -elli v -egli: il bell'uomo — i begli uomini. — Pred samostalnikom, ki se začenja s soglasnikom (razen z »s impura«), pa skrajšajo množinsko končnico -elli v -ei: i bei signori. — Tudi quello (tisto) se ravna po tem vzgledu.

S tem v zvezi naj še dodam, da pridevnika bello in quello tudi ednisko obliko skrajšata v bel pred samostalniki, ki se začenjajo s soglasnikom (razen z »s impura«): il bel gignore, quel signore.

Po tem vmesnem oddihu se povrnimo spet k samostalnikom.

Sul fronte libico: Nel deserto senza alcuna difesa naturale le truppe italiane oppongono fiera resistenza al nemico. — Un reparto sottoposto al bombardamento aereo: mitraglieri continuano imperterriti tra le bombe che scoppiano vicinissime. — S fronte v Libiji: Italijanski vojaki v boju z letali v puščavi brez vsakega zavetja.

Umrla nam je naša ljuba mama, gospa

Ana Tavčar roj. Lušin

Pogreb drage pokojnice bo v torek, dne 6. maja 1941 ob 8 dopoldne v Št. Jerneju na Dolenjskem

Št. Jernej na Dolenjskem, dne 4. maja 1941

Žalujoči: IVAN TAVČAR, soprog. — VLASTA TAVČAR, hči. — ALBA TAVČAR, svakinja — in ostalo sorodstvo

Po potih »tekočega zlata«

»Corriere della Sera« z dne 30. aprila 1941 priobčuje od svojega posebnega poročevalca tale članek:

Turn Severin, v aprilu. To je zdaj tretjič, da se vračam k Železnim vratom. Ko sem bil prišel prvikrat sem, na drugi dan vojne, je odmevalo streljanje s topovi vzdolž dolge poti ob Donavi, pri Turn Severinu in Oršovi. Cesta do Železnih vrat poteka ob Donavi. Ob cesti so bile skrite nemške baterije, ki so streljale na nasprotni srbski breg. Videti je bilo kako so padale granate v drevesa in med drevesa. Krbi so se še zmeraj upirali v teh gozdovih in venomer ti je udarjalo na ušesa tok-tok-tok mrtvaških ragelj. Nato pa se je streljanje zmeraj bolj oddaljevalo od onstranskega brega. Nemško topništvo pa je sledilo sovražnika korak za korakom. Rad bi bil prišel na otoček Ada Kaleh sredi Donave, ondi je bila postojanka nemškega poveljstva. Pa mi dohod ni bil dovoljen tega dne in kar nisem hotel izgubljati časa, sem hitel dalje in sem bil čez štiri ure v Temišvaru in nato na poti v Belgrad.

Na veliko nedeljo je Belgrad padel. Hotel sem se vrniti k Železnim vratom in obiskati otok Kaleh. Pot med Oršavo in Turn Severinom je jako važna, saj je to »pot petroleja«. Donava, ta neskončno dolga reka, je silno važna v teh časih, saj plovejo po njej ladje z romunskim petrolejem za oskrbovanje nemške vojske. Petrolej prihaja iz romunskih ali bolgarskih pristanišč ob Črnem morju, kamor pripeljejo petrolej iz Bakuja s Kavkaza Na svojem dolgem potovanju mora tudi mimo Turna Severina in Oršave, kjer so med gozdiči zadnjih obronkov Transilvanskih Alp čudovita Železna vrata.

Ime Železna vrata prihaja odtod, ker je ondi Donava izredno ozka in globoka, tako da ima človek vtis, kakor da so tukaj resnična vrata iz železa. Kdor je gospodar Železnih vrat je tudi gospodar Donave. Ključi Železnih vrat so bili še do nedavnega v rokah bivše Jugoslavije. Na ta način je bilo tudi od njih odvisno ali je bila prosta pot tekočega zlata ali ne. Če so zaprli Železna vrata ni mogla nobena ladja s petrolejem dalje po svojih potih. Že prvikrat, ko sem bil v Turn Severinu, sem opazil mnogo malih znakov, da Nemci na tem kraju nekaj pripravljajo. Mestece Turn Severin, ki je bilo tako resno, tako zase, je zmeraj bolj razumevalo težavni položaj. Po gostiščih so odmevali glasovi Nemcev.

Otok Ada Kaleh.

Bilo je mrzlo. Vrhovi Transilvanskih Alp so se belili pod novim snegom. Tudi gozdnati griči ob Donavi in na fronti ob Oršavi so bili pokriti s snegom. Z nekim avtomobilom sem pripeljal 3 km daleč od Oršave in odtod na otoček ob Donavi Ada Kaleh. Otoček je videti kakor bela kapljica, sredi modrih voda in je bila včasih turška trdnjava, nato pa ogrska trdnjava, ki jo je popravila Marija Terezija. Zdaj je otok zapah na poti do Železnih vrat. Na Adi Kalehu je 572 prebivalcev. Vsi so turške krvi in muslimanske vere. Prebivalstvo se preživlja z ribolovom in s tihotapstvom, posebno s tobakom in z rapatlokumom, to je slaščica iz vrtnic.

Nemški vojak, ki mi je pokazal nem. poveljstvo na otoku, mi je dejal, če hočem obhajati Veliko noč med Turki. Pa sem šel obhajat Veliko noč k Turkom. Neki mršav Turčin me je vodil po otoku. Trg na otoku Ada Kalehu je ves obdan s trdnjavskim zidom, ulice se vijejo vse tesne, hiše pa so polne balkonov. Mrmranje reke je slišati prav do hiš, vse se človeku dozdeva, kot bi bil kje na začaranem otoku, pa me je odmevanje topovskega streljanja od časa do časa spominjalo na kruto resničnost. Zame je bila Velika noč. Toda Turki so imeli vsakdanji delavnik. Sedeli smo skupaj v kavarni, pili turško kavo, poleg mene so bili tudi nemški častniki, vse skupaj je bila zares turška Velika noč. Potem sem šel v spremstvu dveh nemških vojakov in mladega Turčina Ibrahima Sefita ogledat postojanko nemških čet, ki so se pravkar odpeljale po Donavi. S te postojanke je bil prekrasen razgled po vsej reki z Železnimi vrati. Tu je bil velikanski nasip. Med njim in reko je majhen kanal. Po nasipu je izpeljana železnica z dvema tiroma. Tu je tudi kolodvor in lopa za lokomotive. Vse je bilo v pomoč, a hkrati v oviro za prepeljavanje petroleja po Donavi. Zaradi sovražnosti med nemško armado in armado bivše Jugoslavije, se je bilo bati, da bi sovražnik ne podrl nasipa in tako zaprl pot v Železnih vratih. A še preden se je moglo to zgoditi, je nemško vojaštvo že zasedlo Železna vrata in razvilo nemško zastavo. Tako je nemška armada, ne da bi bil niti en vojak ranjen, zasegla Železna vrata in s tem vso pot »tekočega zlata« po Donavi in hkrati po srednji Evropi.

Vse to mi je pripovedoval mladi Turčin. Videl sem, da govori resnico. Ko sem zvečer sedel v gostilni v Turnu Severinu z nemškimi častniki, se je oglasil radio in slišali smo poročilo iz Bukarešte, češ da so Angleži porušili nasip v Železnih vratih in tako zaprti pot nemškemu vojaštvu. Nemški častniki so se nasmehnili in tudi jaz sem se nasmehnil. Na lastne oči sem videl, da je bila pot »tekočega zlata« svobodna.

Venizelos, Metaxas, Koryzis...

Atene, belo mesto pod Akropolo, so imele na Balkanu sloves nemirnega kotička Evrope. Lega Grčije na poti med Sredozemljem in Dardanelami in pa bližina Sueškega prekopa sta večkrat mikali gospodarje Sredozemlja k raznim samohotnim podvzetjem v Grčiji. Na Angleškem se je celo večkrat slišala krilatica, da si Anglija lahko ob vsakem času privošči revolucijo v Grčiji.

Grčija je obrobna pokrajina evropske celine in je zelo odvisna od vsakokratnega gospodarja Sredozemskega morja. Navadno življenje v Atenah seveda kaže le malo na to okoliščino, kvečjemu takrat, če tujec v Pireju, mestu z veličastnimi, soparnimi nočmi, sedeč v osvežujočih kopališčnih restavracijah, ali pa na atenski Akropoli gleda po tej lepi zemlji ter snežnobeli vrhovi Halikona in Parnasa priklenejo nase njegovo srce, ali pa ga prevzame navdušujoča sanjavost, ko ga sedečega v jadrnici topli južni vetrovi ženejo med rojem otokov in otočkov tja do maloazijske obale. Politizirajo le v majhni, zelo bogati gornji plasti Atenčanov; politika teh ljudi pa je vroča in strastna. Tega športa se je prej v veliki meri udeleževala tudi generaliteta. Navduševala se je za velikogrške ideale, ki so jo zavedli v nesrečne pustolovščine med leti 1920 do 1922, ko je hotela grška ekspedicijska vojska z angleško podporo korakati iz Smirne v Ankaro, pa jo je Kemal Atatürk dobesedno pognal v morje.

Za Atene je bil večkrat usoden zlasti otok Kreta, ki obvladuje vhod v Egejsko morje. Po ponesrečeni vojski s Turki leta 1897 so velesile proglasile Kreto za avtonomen otok, za komisarja pa so določile grškega princa Jurija. Mladi advokat, ki je bil dodeljen najvišjemu sodišču na Kreti, je odstranil princa in se sam oklical za predsednika grške narodne skupščine. S tem dejanjem je stopil v zgodovino mož, ki je imel do leta 1935 velik vpliv na grško politiko. To je bil Venizelos, fanatičen, častihlepen, z velikogrško idejo prežet politik, vse svoje življenje sovražnik kraljevske hiše in velik prijatelj Francije ter Anglije. On je za časa balkanskih vojska sicer skoraj za dvakrat povečal Grčijo in je s solunskim pučem pripeljal Grčijo na stran zaveznikov ter je s tem omogočil makedonsko in solunsko fronto. Sreča ga je spremljala še do leta 1920, nato pa se je obrnila. Grčija je postala republika, nato pa je sledila nesreča in Venizelos je moral kot republikanec v pregnanstvo. Leta 1928 se je zopet pojavil v Atenah, iztrgal vladi oblast in si s spretno propagando na volitvah pridobil parlamentarno večino. Bil je zasnovatelj proti Bolgariji naperjene Balkanske zveze, pa ni več sam podpisal pakta Balkanske zveze, ker so ga medtem njegovi osebni nasprotniki spet odstranili. Na politično pozornico je stopil ta nemirni mož še enkrat leta 1935, ko je organiziral oficirsko vstajo, ki pa je v Atenah izpodletela in se je Venizelos moral umakniti na Kreto, kjer je oklical svojo vlado. Toda njegova zvezda ga je že zapustila. Venizelosova vstaja je bila krvavo zadušena. Vladi zvesta armada je uničila njegove vstaše v Solunu in Macedoniji, uporna mornarica pa se je morala vdati v članovitih skrivališčih na Kreti. Ta vstaja je zadala konec politiku Venizelosu, ki je potem zbežal v tujino. Umrl je v Italiji, 70 let star.

Kmalu po zadušitvi te vstaje je bilo v Grčiji glasovanje. Z večino je bil sprejet sklep, naj se v Grčiji zopet vzpostavi monarhija. Z velikimi svečanostmi so nato v Atenah sprejeli kralja Jurija II. Ta je poveril sestavo nove vlade Venizelosovemu nasprotniku generalu Metaxasu, ki je bil rojen leta 1878 na otoku Itaki. Metaxas je nato potlačil še komunistično vstajo, odpravil parlament ter razpustil vse politične stranke. Ta si je v notranjepolitičnem pogledu pridobil nekaj zaslug s tem, da je uvedel delovno službo ter ustanovil organizacijo »državne mladine«. Zunanjepolitično pa je hodil še vedno po starih potih. Grški zastopnik Politis je še vedno ostal v Zvezi narodov. Politis je bil tisti mož, ki se je zavzemal za Angležem prijazno politiko in je v abesinski vojni nastopal proti Italiji ter odklanjal vsako pomiritev z Bolgarijo. Metaxas je nato nekaj časa lahko vodil svojo državo v miru in je dosegel nekaj gospodarskih uspehov. Skušal je tudi utrditi prijateljske vezi med svojo državo in Turčijo. Leta 1937 so bili razgovori med obema vladama; prizadevali so si doseči način, kako bi skupno branili medsebojne koristi. Metaxas je odstranil politiko iz armade in je zgradil po njem imenovano utrjeno črto proti Bolgariji in Albaniji, tisto črto, ki so jo pred kratkim italijanske in nemške čete zdrobile. Ta mož je nekega dne sprejel angleško jamstvo za grške meje, čeprav mu kot politiku in vojaku ni moglo biti neznano, da bo nekoč Anglija skušala v tem prostoru vdreti na Balkan in odpreti novo fronto.

Ko je Metaxas letos nenadoma umrl, je bila Grčija že dolgo v vojni z Italijo. Njegov naslednik Koryzis je pred kratkim prav tako umrl pod doslej še neznanimi okoliščinami. Koryzisov naslednik Suderos pa je bil ravno pred dnevi priča italijanske in nemške zmage v Grčiji, ki je kot angleška zaveznica zopet padla v temo...

Atene

Grško prestolno mesto Atene je padlo. Dolgo je bilo v Atenah središče angleških postojank na Balkanu proti silam osi. Sedaj je ta doba končana. Atene in z njimi vsa Grčija, so izločene iz boja.

Lega Aten je zelo ugodna. Mesto leži na sredi potov, ki posredujejo v trgovini med severom in jugom, med vzhodom in zahodom. V Atenah je križišče suhozemske poti med Tracijo, Epirom, Atiko in Peloponezom ter pomorske ceste, ki vodi skozi Korintski preliv. Mesto je oddaljeno pet kilometrov od Egejskega zaliva v Egejskem morju in leži na hriboviti, ne kdo ve kaj rodovitni Kefisovi planoti. Atene leže ob vznožju apnenčastih obronkov manjših gričev (Lykabettos 277 m, Akropolis 156 m, Grič muz 147 m), ki so kot nekak most na atiški planoti med Egejskim morjem in gorovjem Hymetos. Zgodovinski del mesta tvori tako imenovana tempeljska četrt, kjer je Akropola, Areopag, Grič muz itd. Ta zgodovinski del mesta je stisnjen na severni in vzhodni strani. Prebivalstvo, ki tu stanuje, spada med najrevnejše atenske meščane. Nadmorska višina Aten je 85 metrov. V ostalem delu mesta so nove stanovanjske in trgovske četrti. Vilska četrt sega proti morju do Pireja, bogatega atenskega pristanišča s 300.000 prebivalci.

Iz majhnega turško-grškega mesteca, ki je imelo leta 1832. borih 2000 prebivalcev, so narasle Atene zlasti po naselitvi grških beguncev iz Male Azije (1922) v velemesto s pol milijona prebivalcev, razprostirajoče se na kakih 25.000 hektarjih. Po veri so Atenčani zvečine pravoslavni (96,6%), poldrug odstotek pa je rimsko-katoliške vere. Razen grške narodnosti srečamo v Atenah še pripadnike italijanske, nemške, turške, angleške narodnosti.

Podnebje imajo Atene zelo ugodno. Kar se gospodarstva tiče, so Atene poglavitno tržišče za denar in vrednostne papirje na Grškem. Prej je bilo mesto le trgovsko in obrtno središče, po letu 1922., ko so se zatekli tja mnogi bogati Grki iz Male Azije, pa se je začela v Atenah ter zlasti v Pireju tudi znatnejša industrija. Najvažnejše industrijske panoge bi bile: preproge, olje, milo, tkanine, vino, konjak, klobuki, usnje, testenine, orožje, plošče z mozaiki itd. Vse te predmete izvažajo. Uvažajo pa tekstilno blago, kovinske izdelke, igrače, kemikalije, avtomobile, konzerve itd.

V verskem pogledu naletimo v Atenah na sledečo sliko: V mestu je sedež rimsko-katoliškega škofa, grških verskih poglavarjev, ordinarija za katoliške Armence v Grčiji, nadalje sedež sv. Sinoda grško-pravoslavne cerkve in drugih zastopnikov manjših veroizpovedi. V Atenah imajo samostane razni redovi, kakor jezuiti, kapucini, lazaristi itd. Atene so znane že iz apostolskih časov po govoru apostola Pavla na Akropoli in po njegovih pismih Atenčanom. V šestem stoletju je bila ustanovljena v Atenah šola. Ko je v enajstem stoletju nastal razkol med zahodom in vzhodom, so se Atene pridružile vzhodu in od takrat je pravoslavje zavladalo v Grčiji.

Grška prestolnica ima tudi bogato šolstvo z več univerzami, visoko tehnično šolo, visoko trgovsko in glasbeno šolo, visoko poljedelsko šolo, velike knjižnice, muzeje, mnoge zgodovinske spomenike stare grške kulture, pa tudi mnoge moderne kulturne ustanove, kakor zvezdarno, radijsko oddajno postajo itd.

Najstarejša naselbina v Atenah je Akropola. Poleg ostankov, ki vodijo do kamene dobe, je dokazano, da je bil na Akropoli v mikenski dobi sedež gosposke kaste. Večji politični pomen je imelo mesto v času Pizistratidov (6. stol. pred Kristusom). Iz te dobe izvira trg, trdnjave, Propileje. Od takrat nas vodijo razni spomeniki skozi razne dobe grške zgodovine od časov, ko so Perzijci mesto porušili, pa skozi dobo Temistokla in Perikleja do klasičnega razcvita Aten in nato skozi peloponeške vojne do helenistično rimske dobe in do grške dekadence, ko je Rim prerastel Atene ter nadaljeval staro klasično tradicijo v mogočnem rimskem cesarstvu. Do prejšnjega stoletja so bile Atene z Grčijo vred majhne in malo pomembne. Potem pa so se zopet dvignile in se začele razcvitati, dokler jih ni zatekla sedanja vojna, s katero se je začela za Grčijo kakor tudi za ves Balkan nova doba.

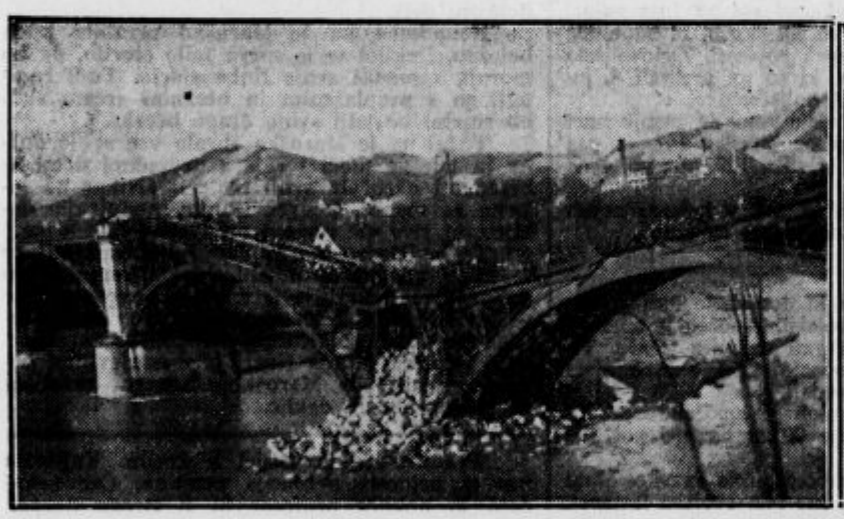

Porušena mostova v Mariboru čez Dravo.

Tudi pesniki so včasih praktični

Madžarski revolucionarni pesnik Aleksander Petőfy je bil v veliki denarni zadregi. Potreboval je večjo svoto denarja, najmanj 500 forintov. V tej stiski se je obrnil na prijatelja, bogataša Pulskega s prošnjo, naj mu posodi 500 forintov. Prijatelj Pulski zadeve ni vzel resno in mu je odgovoril, da nima nič denarja, ker je suh, pač pa mu lahko da stanovanje in prehrano, dokler kje ne dobi denarja. Petőfy mu je jezno odvrnil, da želi 500 forintov posojila, ki ga bo pošteno vrnil in da ne mara od nikogar miloščine. »Posojilo veča ugled upnikov ter zelo ponižuje dolžnika, če dolga ne vrne. Upnik, ki ima denar, pa ga noče posoditi, zavestno ponižuje tistega, ki ga prosi za posojilo,« je jezno odvrnil Petőfy in odšel.

Za to zgodbo je zvedel neki budimpeštanski založnik, ki je takoj odkupil Petőfyjeve knjige za 1000 forintov in pesniku ni bilo več treba moledovati pri bogatem prijatelju.

Green: 7

Luč in tema

Detektivska povest.

Njen odgovor na to vprašanje je bil tako obširen in dolg, a ni ničesar novega podal, da je že koroner mislil prenehati s spraševanjem. Neki član komisije je pristavil, da je v svojem pripovedovanju dejala, da je videla gospodično Eleonoro, ko je stopala iz knjižnice isti hip, ko so prenesli truplo. Vprašal je, če je imela njena gospodinja kaj v roki, ko je stopila na hodnik.

»Ne vem, gospod! — Da, da! je naenkrat vkliknila, »zdi se mi, da je držala v roki kos papirja. Da! Sedaj se dobro spominjam, kako ga je hitro potlačila v žep, ko je mene zapazila.«

Naslednja priča je bila sobarica Fany. Bilo je črnkasto, spretno dekle osemnajstih let, katera bi bila v drugih slučajih mogla točno odgovarjati na vsako vprašanje. Prevladal jo je strah, da ji je srce komaj bilo, in ko jo je Coroner pričel spraševati, se ni upala dvigniti oči. Od narave črno njeno obličje je pobledelo, glava ji je zlezla od strahu med rame.

Kolikor je ona vedela, je bila Hana priprosta in nezobražena deklica, po rodu iz Irske. Prišla je v hišo kot šivilja. Bila je že pred njo v službi in čeprav molčeča, posebno glede preteklosti, si je vendar znala pridobiti privrženost vse družine. Fany je pristavila: »Bila je melanholična in sanjava, kakor kakšna lady.«

Ker je to nekaj posebnost za takšno dekle, je bilo treba kaj več zvedeti iz priče o Hani. Ali Fany se je omejevala samo na to, kar je dosedaj izpovedala, dodala je samo to, da je večkrat ponoči slonela na oknu in tamkaj dalje časa sedevala. Glede na dogodek v pretekli noči je dodala, da je bila Hana že dva dni močno otečena na licu, in zob jo je tako bolel, da je vstala iz postelje in se popolnoma oblekla. Tu je bila Fany ostro vprašana, če je videla Hano popolnoma oblečeno, pa je odgovorila, da se je oblekla od glave do peta. Prižgala je svečo in dejala, da gre k gospodični Eleonori.

»Zakaj k gospodični Eleonori?« je nekdo vprašal.

»Ker je ona vedno dajala družini zdravila.«

Na daljnja vprašanja je odgovorila, da je to vse, kar ve. Hana se ni vrnila, tudi zjutraj ni bila pri zajutrku.

»Rekli ste, da je vzela s seboj svečo,« prične zopet Coroner. »Ali je bila sveča v svečniku?«

»Ne, gospod.«

»Zakaj je pa vzela svečo? Kaj po hodnikih ne gori plin?«

»Mi vedno ugasnemo luč, kadar gremo spat, a Hano je strah v temi.«

»Ako je vzela seboj svečo, bi jo morali potem kje najti. Ali jo je kdo našel?«

»Ne vem.«

»Ali je ta?« je vprašal nekdo za mojim hrbtom.

Bil je Gryce, ki je dvignil na pol izgorelo parafinovo svečo.

»Da. Moj Bog, kje ste jo našli?«

»Na dvorišču, med kuhinjo in ulico,« je mirno odgovoril.

Vsi navzoči so se vznemirili. Nazadnje je vendar nekdo prišel na sled, našel vsaj nekaj, kar bi moglo razjasniti tajinstveni umor. Takoj so postala stranska vrata glavno zanimanje. Najdena sveča je jasno dokazovala, da je Hana morala iti skozi dvorišča vrata, ko je zapustila sobo. In ta vrata so bila nekoliko korakov od hiše v železni ograji, ki loči ulico in dvorišče.

Ko so bili vsi zopet vprašani, so potrdili, da so bila stranska železna vrata okrog šeste ure zaprta kakor tudi vsa okna. Iz tega sledi, da je nekdo zaprl za Hano omenjena vrata.

In kdo je bil ta nekdo? To vprašanje je bilo sedaj na površju!

Pereat Rochus 7

Ant. Fogazzaro.

Donu Roccu, ki je držal roke v zraku, poide sapa.

»Odtrgajte se vendar!« pravi služkinja, ki se je vrnila. »Ali ste pozabil, da mi morate dati površnik in obleko?«

Ubogi Don Rocco je bil silno slabo preskrbljen; kar je imel, omnia bona sua, je nosil na hrbtu in Lucija je rekla, da mora še nekaj pošiti in pokrpati, če hoče drugo jutro odpotovati. Tiho je stopil Don Rocco z oltarskih stopnic in preiskoval cerkev, klopi in spovednice z lučjo.

»Kaj pa je? Kaj pa iščete?« poizveduje služkinja, ki hodi s strahom za njim.

Sprva Don Rocco nič ne odgovori.

»Kratko molitev sem opravil,« pravi slednjič, »in slišal, da je nekdo rekel Amen.«

»Samo domišljujete si,« pripomni Lucija.

»Ne, ne,« jo prekine Don Rocco. »Čisto natanko sem slišal, da je rekel Amen. Glas je donel, kot bi prišel izpod zemlje, debel glas. Zdelo se je, da ne prihaja od človeka, ampak od vola.«

»Škof je bil,« pošepeče babišče; »ali ni tukaj pokopan neki škof? O takih dogodkih se je tudi že slišalo.«

Don Rocco je molčal. V svoji preprostosti in prirojeni pripravljenosti, da verjame, je bil dovzeten za vse nadnaravne možnosti, zlasti če so bile v zvezi z versko mislijo. Čim hujše jih je znal kdo naslikati, jih je vsrkaval mežikaje z očmi.

»Zdaj pojdiva,« pravi zopet ona, »mnogo dela me še čaka.«

»Moliva vsaj še očenaš, zdravamarijo in čast Bogu k sv. Luku!« pravi Don Rocco. »Zdaj moliva zadnjič tukaj. Spodobi se, da se posloviva.«

Govoril je o enem očenašu, zdravamariji in častbogu, bilo jih je pa najmanj tucat in pri tej priliki je pozdravil še druge svetnike in svetnice, ki jih je pobliže poznal. Ta naj izprosi obema pobožnima dušama večno, drugi časno srečo; ta naj posreduje za milost, da bi se ustavljala skušnjavi, drugi za pošteno oskrbo; tretji naj nakloni srečno zadnjo uro, četrti srečno pot. Zadnji očenaš je zmolil Don Rocco s posebno pobožnostjo, da bi se spreobrnila neka grešna duša. Če ne bi bil duhovnik čisto zatopljen v svoje molitve, bi bil morda po četrtem ali petem očenašu slišal vzdihljaj istega humorističnega glasu pokojnega škofa, ki je rekel Amen. Tako je pa slišal samo Lucijo, ki je z veliko pobožnostjo odgovarjala, kar ga je gnalo globoko v srce.

Nekaj minut pozneje je premišljeval v ubogi postelji, kakršne notranje boje je morala Lucija zadnje dni prestati, kako je iskala moči v zakramentih in jo z božjo pomočjo tudi našla. Tudi o Morovem vedenju je mislil, o svetlem žarku, ki je pač presunil to temno dušo in oznanil boljše, stalno razsvetljenje. V mistično navdahnjeni domišljiji je šel za sledjo previdnosti, ki ga je odškodovala za žrtev dolžnosti. To je bila čista blaženost, misliti na to, reči si, da je bila to cena, za katero je žrtvoval sveten dobiček. S postelje je v nejasni svetlobi zrl k nebu, k svojemu upanju in končnemu cilju. Lahko in polagoma so se mu zaprle oči v zavesti mirnega zaupanja.

VI.

Ni se še čisto zbudil, ko je bila ura v zvoniku sv. Luka pol osmih. Kmalu nato so se oglasili tudi zvonovi, ker je naročil Don Rocco prejšnji dan, naj pride ministrant okrog osme ure. Skoči iz postelje in hiti po obleko k vratom, kjer jo je navadno puščala Lucija. Tu ne najde nič. Zakliče enkrat, dvakrat, trikrat. Nič. V zadregi se vrne v sobo in kliče skozi okno: »Lucija, Lucija!« Molk. Ko stopi v hišo po ključe, vidi, da so vrata, ki vodijo na dvorišče, in glavna vrata odprta. V kuhinji ni nikogar, prav tako ne v stanovanju. Ker ne more najti ključev, pride po notranjem hodniku v cerkev. Don Rocco pošlje dečka v stanovanje po

F. S. Finžgar:

Pod svobodnim soncem

Povest davnih dedov

163.

Iztok se je sestal z lepo Ireno. Despojna Teodora ju je oprezovala in obljubila maščevanje. Gori od ljubosumnosti. Irena je govorila Iztoku o Kristusu. Med njima se vnema čista in iskrena ljubezen. Slepa v svojih čustvih drvita v propast...

164.

163.

Irena: »Poslala ti bom evangelij.«

Iztok: »Le pošlji, Irena. Tisočkrat bom bral, česar so se doteknile tvoje roke. Na srcu bom nosil pod oklepom.«

164.

Medtem pa je despojna naročila, naj Iztoku ukradejo blagovest.

165.

Ponižen sluga prinese evangelij despojni Teodori s ponižnim poklonom: »Tvoj najponižnejši sluga izvrši vsak tvoj ukaz.«

166.

Iztok je dobil pismo. Hlastno seže po njem, prsti mu drhtijo, ko lomi pečat in odvija vrvico. »Pride! Pride! Nocoj pride o polnoči! O bogovi! O Devana!«

165.

166.

Živali v službi vojske

Moderna vojna se ni zadovoljila s tem, da je potegnila človeka v svoj krvavi objem, ampak je že od nekdaj računala na večjo ali manjšo pomoč živali. Ne bomo se ustavili pri Hanibalovih slonih, ne zanima nas važna in glavna vloga, ki jo je igral konj v vseh bitkah v zgodovini, ne omalovažujemo mnogih koristi, ki so jih vojakom izkazale živali, kakor mula, osel, kamela, noj, govedo in toliko drugih. Pred očmi nam je žival, ki je šla pred vojakom, ga spremljala in hrabrila nekdaj in sedaj. Ta žival je pes.

Vdan, zvest in pogumen, večkrat skoraj do heroizma, je spet zavzel svoje mesto na bojišču in v strelskih jarkih ta vojaški tovariš, o katerem so zbrali vojaki iz prejšnje svetovne vojne mnogo ganljivih spominov. Zdaj ga vidimo, kako vleče voziček, zdaj spet nese kako sporočilo, drugič straži ob robu gozda, spet drugič se udeleži izvidniškega pohoda. Neprestano sprejema dokaze hvaležnosti od tistih, s katerimi deli težave, nevarnosti in trpljenje.

Izbira vojaških psov

Vojaški pes je skrbno izbran, umetno vzgojen in pripravljen na vsa mogoča presenečenja v boju. Z vzgojo takih psov se ukvarja posebna šola, ki je podrejena pehoti.

Pleme, postava, moč, voh, zlasti pa razumnost, ki jo pes pokaže, odločilno vpliva na to, kam ga odredijo: za prenašanje, nočno stražo, patruliranje ali za vožnjo. Sicer pa morejo uporabljati samo nekatere vrste psov za to službo. To so različne vrste ovčarskih psov iz francoskih pokrajin Brie, Beauce, iz Alzacije in psi čuvarji čred. Dalje so uporabni psi belgijskih pokrajin Malines, Groendael in Tervueren. V Angliji so za to službo posebno uporabni psi škotskih pastirjev, prištevamo pa sem lahko tudi razne jazbečarje in velike volčjake in sploh vse mešance teh vrst, pri katerih prevladuje pastirska kri.

Da je pes res v kako korist vojakom, ne zadostuje, da ima vse čute, ampak jih mora znati tudi vse uporabljati. Za večino stražarskih psov je najvažnejši čut sluh; ta je zelo razvit pri ovčarskem psu, čigar uho je popolnoma ali vsaj deloma obrnjeno naprej in je njegova velika, naprej moteča ušesna odprtina podobna čudovitemu sprejemniku zvočnih valov. Doge, pse čuvaje in vojarske pse navadno uporabljajo za patruliranje. Ko so naučeni za napad, jih spustijo proti sovražniku, kjer si psi nalovijo ujetnikov. Tiste pse pa, ki niso zmožni za prežo ali za patruliranje, uporabijo za vožnjo ali za prenašanje tovorov.

Pse pobirajo pri posameznikih (ki jih dajo seveda zastonj) z vojaškimi kamioni. Nove rekrute peljejo najprej v psarno v Versailles, nakar jih v skupinah po dvajset prepeljejo v Seine-et-Marne v osrednjo psarno, kjer poskrbe za njih vzgojo in ugotovijo sposobnosti posameznih psov. Od tod pridejo psi v vojaške psarne, kjer se sprijaznijo s svojimi novimi gospodarji in se pripravljajo za izpolnitev svoje naloge.

Vojaški pes v šoli

Vzgoja vojaškega psa je umetnost. Zahteva mnogo potrpežljivosti, v posebno veliki meri pa prijaznosti in trdne volje. Prva vaja — na videz močno enostavna — je ta, da pes vojaku, ki ga ima privezanega na vrvi, hoče sploh slediti. Nato preide na dresuro: »Dosti. Lezi!« Ko kandidat zna že čisto mehanično napraviti ta dva giba, ga je treba dalje naučiti, da se pod nobenim pogojem ne premakne z mesta, kjer sedi ali leži, tudi če bi streljal vanj. Nato ga navadijo, da se vrne k gospodarju na prvi poziv.

Ko je končan prvi del dresure, ki jo lahko imenujemo osnovna šola, se začne drugi del pouka — srednja šola — ki pa je mnogo bolj delikaten kot prvi. Pes mora za vajo poslušati ves hrup in trušč vojne, ne da bi zbežal, se tresel, ali celo lajal. Okrog njega padajo krogle, streljajo s puškami, samokresi in strojnicami, kar seveda povzroča velikanski hrušč. Pri učencu vse to ne sme vzbuditi nobenega razburjenja. Ko se prepričajo, da se zna obvladati, pridejo lekcije za budnost in pazljivost. Pes mora biti zmožen najti svojega voditelja, ne da bi mu ta požvižgal ali ga celo poklical.

Vse te vaje se morajo vršiti tako, da vaditelj psa niti enkrat ne udari, kajti udariti žival bi pomenilo vzeti ji zaupanje. Zato temelji vsa dresura na naravnost tovariških odnosih. Dobrega učenca bo torej nagradil z lepimi besedami in slaščicami. Kakšne kazni naj pa prisodi slabemu učencu?

Najprej ga bo pograjal z besedo. Če bo treba, ga bo prisilil, da bo moral določen čas privezan mirno ležati. Največja kazen pa bo ta, da mu ne bo pustil počitka. Sam v svoji kolibi zaprt bo neposlušni ali preveč lahkomiselni pes gledal igre svojih tovarišev, ne da bi se jih mogel sam udeležiti.

Ko kandidat z uspehom dovrši obe nižji šoli, se to vpiše v posebno knjižico s primernimi opombami. Sedaj ga pripuste k višjemu pouku (v »pasjo vojno akademijo«). Če ima dober nos in je določen za stražnika, ga navadijo, da začne renčati, če je nevarnost blizu. Če so ga namenili za zvezo med četami, se mora naučiti najti svojega vodnika tudi v hribovitem ozemlju v okolici treh kilometrov.

Tovorni psi

Končno naj še omenim, kakšne vaje prestanejo tovorni psi, hrabre in krepke živali sicer, ki pa ne morejo vršiti nalog, ki sem jih zgoraj omenil. Vprežejo jih po dva in dva skupaj in peljejo na vozu tudi do 200 kg, ali jim s pomočjo posebnega kola naložijo na hrbte živež in strelivo; ta tovor prenašajo po stezah, ki so nedostopne celo mulam, ali skozi bojne vrste, kjer žvižgajo krogle.

Omenimo še pse iz Aljaske, ki jih je francoska armada še pred vojno nakupila, da v Alpah in Vogezih prevažajo po strmih snežiščih in ledenikih prehrano in nosila, kar imajo vse dobro pritrjeno na saneh.

Usluge, ki so jih izkazali psi za časa vojne, in pogumna dejanja, ki so jih storili, bi napolnile celo knjigo, ko bi jih hoteli popisati. Zadovoljimo se z odlomkom poročila, ki so ga prebrali 4. junija 1918 na francoskem bojišču:

»Poveljnik 52. polka daje vsem na znanje smrt psa-stražnika »Leva«, vpisna številka 147, in psa za zvezo »Risa«, vpisna številka 168, oba ubita na koti 304.

Ta dva vojna tovariša sta v najrazličnejših prilikah izkazala polku dragocene usluge.«

Golobi-potniki

Dasi ne tako slaven in domač, je tudi golob-potnik v veliko pomoč vojaku. Zmožen je opraviti največje naloge in premagati najhujše težave. Tisti, ki goloba dobro poznajo, nam vedo o njem marsikaj zanimivega povedati.

Današnji potniški golob je zmožen napraviti v enem dnevu s hitrostjo 90 km na uro pot 800 do 900 km.

Njegova glava je izbočena, čelo razvito, kljun močan. Oko je značilno, ker ima svojsko lastnost, da se more prilagoditi gledanju na dolge in kratke razdalje. Ima široka, naprej moleča prsa, mogočne boke in majhen trebuh. Najbolj značilno pri tem golobu je njegovo perje. Krila so krepko vsajena v mogočnih ramenih: razprostrta se skrivijo. Velika peresa so žilnata, dolga in široka in se med seboj krijejo kot opeka na strehi.

Vse, kar je na njem, izraža neko plemenitost. V njegovem ponašanju je nekaj, po čemer takoj ločimo »potnika« od »navadnega«.

Ljubezen do golobarja je razvita pri vseh golobih potnikih: pri mladih in starih, pri samcih kot pri samicah. Ta ljubezen je tista gonilna sila za povratek, ki si jo je človek v teku stoletij znal obrniti v prid. Vendar ta čut za smer, ta čudovita sila, ki ga nepremagljivo žene nazaj k svojemu golobnjaku, čeprav se oddalji od njega 800 do 900 km, kljub ljubezni do golobarja ostane čudovit pojav, ki mu še vedno iščejo primerne razlage.

Mobilizirani golobje-potniki se morajo podvreči strogim predpisom in hudi disciplini, kar je najvažnejše opravilo in največja skrb golobarja v mirnem času, da jih tega nauči.

Takoj z rojstvom mora golob spoznati svojega učitelja in se z njim počasi sprijazniti. Čas spoznavanja traja 14 dni. V dveh mesecih dobi svoj golobnjak, ki je njegova odhodna točka pri vsakodnevnih poletih. Šele pozneje mu pritrdijo na noge škatlice za sporočila: to je škatlica iz aluminija, v kateri je zvit papir s sporočilom.

Tudi čebele v službi vojske

Preden zaključimo to razmišljanje o živalih v službi vojske, si moramo vsekakor ogledati še neki zanimiv primer, to je uporabo čebel za pošiljanje sporočil v moderni vojni. Zelo zanimive poskuse so delali z njimi najprej na Japonskem, nato pa v Nemčiji. Prav majhna sporočila, čitljiva samo z mikroskopom in pisana s pomočjo kemije, so nalepili čebelam na prsni koš. Čeprav ima ta novi način morda kako prednost pred uporabo psov in golobov, in to zaradi neznatnosti sporočila in ker čebele sovražnik zelo težko prestreže, ima vendar dve nepriliki: čebel ni mogoče uporabljati pozimi, ker ne prenesejo mraza; tudi ne moremo od njih zahtevati, da se vrnejo v svoj panj, če so že predaleč od vzletišča. Ker nima čuta za povratek tako razvitega kot golob, je nevarnost, da se izgubi in pride ob pismo. Zdi se torej, da ti poskusi niso privedli do praktičnih uspehov. Japonski poslanik, ki so ga vprašali za mnenje o tej stvari, gleda na to početje precej skeptično. In najbrž ima prav...

»Karitas«

V Milanu in daleč izven milanskega mesta se še danes marsikdo s prijetnim občutkom spominja na deklico z velikimi črnimi očmi in z veliko angelsko dušo, ki je že v nežni mladosti razumela, kaj je dolžnost žene v današnjih časih. Te vrstice naj nas nekoliko seznanijo s to deklico.

Mariuccia Majno! To ime naj nam predstavi lepo in milo podobo dvanajstletne deklice. Kakor sv. Nežica, njena vzornica, je bila zgodaj odtrgana, tako rekoč z naročja svojih plemenitih staršev. Njen nepozabni grob je kakor tih ograjek ljubezni in poezije, ki ne umre nikoli. Spomin na mladenko, ki je živela malo časa, pa je izpolnila mnogo let, je še danes živ in životvoren za Gospodovo besedo: »Pojdi in tudi ti tako stori!«

Mati Erzilija Majno-Bronzini je svojo hčerko Maruško vzgajala z velikim umevanjem za vse socialne stiske in potrebe. Deklica je torej že v rani mladosti vedela in videla, koliko je bolečin na svetu. Pa ni tega samo spoznala, temveč se je tudi naučila, kako bi mogla k temu pomagati. Izkusila je sladkost in srečo srca, sočustvuje z bližnjim ter ga ljubi s tolažbo in dobrimi deli.

Nenadoma pa je Maruško zgrabila huda bolezen. Deklici se je sprva milo storilo, da bo morala zapustiti svoje ljube starše. Tudi roditelji so s preplašenim in otožnim srcem stali ob smrtni postelji svoje drage hčerke.

Tedaj pa je Maruška zbrala vse svoje dušne in telesne moči ter je s prosečimi očmi in besedami naročala svoji materi: »Nikar ne jokajte za menoj, temveč ljubite, podpirajte deklice, ki žive vse povsod po svetu.«

Te besede so storile čudež ljubezni, saj so se zdele od zgoraj navdihnjene. Premožna in pobožna mati Erzilija je v spomin svoje hčerke postavila zavetišče za uboge deklice. Ime zavetišča je: L'Asilo Mariuccia. Maruškino zavetišče. Celo pesnikinja Ada Negri je z ognjevitimi besedami proslavila Maruškino srce in zavetišče za blagor ubogih deklic.

---

obleko, ker je tam Lucija navadno delala zvečer. Deček se vrne z vestjo, da ni tam nikake obleke. Don Rocco mu veli, naj straži pred hišo, in jo gre v srajci sam iskat. Sredi stopnic se ustavi in duha: »Kakšen smrad po pipi!« Don Rocco gre s potnim čelom dalje naravnost proti stanovanju, kjer preišče in prebrska vse — nič! Srce mu bije, ko se obrne v kuhinjo. Grozen smrad, obleke nikjer! Pač na mizi je sveženj umazane obleke: jopica, hlače, kmečki klobuk Don Rocco vse to ogleduje s strašnim pogledom. Zdi se mu, da je predmete nekoč že videl. Možgani mu še nič ne razumejo, srce pa začenja razumevati in hitreje biti. Z levico se primne in stisne za brado in lice in skuša izviti iz sebe: kje, kako, kdaj. Kar pogleda na tla. Tu zagazi nekaj, česar prejšnji dan ni bilo. Na desni je napisano z ogljem: »Mnogo pozdravov!« na levi pa:

»Dobro je vino,
dobra služkinja,
dober površnik,
dober Don Rocco.«

Bere, se prime za glavo, zopet bere, ne vidi več prav, čuti grozo, nenaden občutek hromosti, ki mu prehaja v prsi, v vse ude. Nekdo zakliče z dvorišča: »Kje pa je ta Don Rocco?« Z veliko težavo pride v sobo in se skrije v posteljo, ne da bi vedel, kaj dela.

Spodaj ga iščejo in kličejo po imenu. Profesor Marin in nekaj drugih ljudi je prišlo k maši. Nihče ne razume, kako da je cerkev še prazna. Profesor gre v hišo, kliče Lucijo, kliče Dona Rocca — nobenega odgovora. Končno dospe do duhovnikove spalnice. Ko ga vidi v postelji, obstane kot pribit na pragu.

»Oho,« vzklikne, »Don Rocco! Še v postelji! In maša?«

»Ne morem,« šepeče Don Rocco ležeč na hrbtu, nepremičen kot mumija.

»Kaj pa je?« odvrne drugi, ko stopi z resničnim sočutjem k postelji. »Kaj vam je?«

Zaskrbljeni obraz in ljubeznive besede so olajšale Donu Roccu srce, ki je od bolečine in presenečenja okamenelo. Dve resnični solzi sta se prikradli izpod nemirnih vek. Trdno zaprta usta se skremžijo, trepetajo, pa se ne podajo. Ko ni odgovora, teče profesor na stopnice in zakliče doli, naj gredo brž po zdravnika.

»Ne, ne,« stoka Don Rocco, ne da bi se ganil. Ihtenje mu zaduši glas. Profesor ga šele razume, ko se vrne k postelji.

»Ne?« pravi. »Kaj pa imate? Govorite!«

Medtem stopijo v sobo in k postelji tri stare mamice in star berač, ki so prišli k maši, in izprašujejo Dona Rocca, on pa molči kot sveti mož Job in se skuša pred njimi zavarovati. Morda mu je odvezala jezik nejevolja, da zijajo vanj vsi ti radovedni obrazi.

»Pojdite!« pravi končno tem štirim, »ne potrebujem nobenega zdravnika, ne potrebujem sploh nič, pojdite!«

Štirje obrazi se umaknejo, ne nehajo ga pa s še večjim strahom opazovati.

»Pojdite, pravim!« ponovi Don Rocco.

Počasi se oddaljijo, postavijo se pa zunaj, da prisluškujejo.

»Torej,« povzame profesor besedo, »kaj vas boli?«

»Nič.«

»Zakaj ste potem ostali v postelji?«

Don Rocco se obrne z obrazom k steni. Zopet mu vro solze. Govoriti ne more.

»Za Boga svetega,« pravi zopet profesor, »kaj se je zgodilo?«

»Bo že bolje, bo že bolje,« ihti Don Rocco.

Profesor ne ve, kaj misli, kaj stori. Vpraša, če želi vode, in stari berač teče, prinese poln kozarec in ga da Marinu. Don Rocco ne čuti prav nobenega veselja, da bi pil, ampak ponovi: »Hvala, hvala, bo že bolje,« in pije iz vljudnosti.

»Torej?« vpraša zopet profesor.

»Prav ste imeli,« odvrne Don Rocco.

»Kako prav?«

»Zaradi babe!«

»Lucije? Bravo! Sploh, kje pa je? Tukaj je ni. Izginila je?«

Don Rocco pokima z glavo. Profesor ga gleda z velikim začudenjem in ponovi: »Izginila?« Štirje obrazi so zopet v sobi in sliši se odmev: »Izginila, izginila?«

»Čujte,« pravi profesor, »zakaj ste pa ostali v postelji? Ali se hočete dati ljudem v zobe? Ven, takoj se oblecite!«

Don Rocco ga pogleda, pordeči s plešo vred in zapre smehljajoče se oči, kot bi hotel reči: »Zdaj se boste smejali.«

»Nimam obleke.«

»Kako?«

Profesor spremlja vprašanje s kretnjo, ki naj reče: »Vam je odnesla obleko?« Don Rocco prikima. Ko vidi, da oni zastonj zadržuje smeh, se skuša tudi on omejati.

»Ubogi Don Rocco!« pravi profesor četudi se še vedno smeji, ga tolaži in pomiluje. Hoče tudi zvedeti, kako se je vse zgodilo. »Ah, ko bi bili dali meni prav,« konča, »in jo spodili!«

»Da,« odgovori krotko Don Rocco, »prav ste imeli. In kaj bo rekla signora?«

Profesor vzdihne: »Kaj želite, da vam rečem, moj sin? Nič ne bo rekla. Prišlo je še to, da je pisal včeraj vaš naslednik, da se je rešil vseh obveznosti in je grofinji na razpolago.«

Žalosten molči Don Rocco. Čez trenutek pravi zopet: Ob pol desetih pride voz, da me odpelje. Bi mi posodil obleko župnik ali kaplan?«

»Jaz, jaz,« zakliče vneto profesor. »Domov odhitim in pošljem, kar potrebujete, vrnili mi boste ob priliki in kadar boste hoteli.«

Vroča hvaležnost je pobarvala Donu Roccu lica in premaknila obrvi.

»Hvala, tisočkrat hvala,« pravi in ponižno ogleduje konec svojega nosu.

»Corpo di bacco!« dostavi, ko je šel profesor po stopnicah. »Za cel pedenj je višji kot jaz. Šele zdaj sem se zmislil.« Da bi ga poklical nazaj, mu ne pride na um.

VII.

Ob pol desetih se je prikazal Don Rocco na pragu hišnih vrat. Površnik profesorjev se mu je lovil okrog pet in pokrival roke do konca prstov. Cilinder mu je padel čez ušesa.

Takoj za njim je prišel profesor, ki se je tiho predse smejal. Na dvorišču se je zbralo nekaj ljudi, ki so se tudi smejali. Samo stari berač, pol filozofa in čudak, se ni smejal. »Don Rocco, kaj pravite na to?« pravijo ženske. Ena pripoveduje o Luciji to, druga ono, same stvari, o katerih ni imel Don Rocco pojma.

»Dovolj, dovolj,« odvrne, ker so mu vse te čenče samo težile vest. »Kar se je zgodilo, se je zgodilo.«

Odhajal je in vsi za njim.

Smokvi ob zvoniku je veljal zadnji pogled v slovo in ko je šel med cipresami ob cerkvi, je spoštljivo dvignil klobuk in sklonil koleno.

Ob cesti ga je čakal voziček. Ko ga je zagledal voznik v taki opravi, se ni nič manj smejal kot drugi.

Zdaj se je poslovil Don Rocco od vseh navzočih, se še enkrat zahvalil profesorju, poslal grofinji spoštljive poklone, ukazal tistim, ki so preklinjali Lucijo, naj molče. Ko se je usedel, se mu je približal berač in položil desnico na njegov čevelj.

»Ti čevlji so vaši,« je rekel.

»Da, da, čevlji, da,« odgovori duhovnik z nekim zadovoljstvom, ko je konjiček potegnil.

Berač dvigne k čelu roko, s katero se je pravkar dotaknil čevlja Dona Rocca, in slovesno rekel:

»In nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen.«

(Konec.)

Za tiskarno v Ljubljani: Jože Kramarič Izdajatelj: Inž. Jože Sodja Urednik: Viktor Cenčič